

РОЗВИТОК КЛАСТЕРІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ: ДОСВІД КРАЇН ЄС ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНИ

І. Ю. Гузенко, к. е. н., доцент, НТУ «Дніпровська політехніка», iguzenko1@gmail.com, orcid.org/0000-0003-1693-6260, К. Е. Єфімчук, студентка, НТУ «Дніпровська політехніка»

Методологія дослідження. Дослідження базувалося на застосуванні монографічного методу для вивчення кластерів та виявлення причинно-наслідкових зв'язків їх розвитку в умовах глобалізації. Також у роботі було застосовано загальнонаукові методи, зокрема: абстракції – для визначення сутності поняття кластерів, обраних в якості об'єкту вивчення; групування – для здійснення класифікації процесу кластеризації за системно-функціональною ознакою та ознакою переважаючих інтеграційних зв'язків; порівняльного аналізу – при встановленні кількісних та якісних відмінностей у процесі розвитку кластерів в країнах ЄС та Україні.

Результати. У статті витлумачено поняття кластеру, яке використовується у дослідженні процесів кластеризації в умовах глобалізації розвитку. Здійснено класифікацію кластерів у відповідності до їх просторових, функціональних, галузевих характеристик. Визначено, що створення кластерів має бути процесом, який поєднує навички, джерела знань, бізнес, ринкові структури і споживачів у відкритому ринковому середовищі. Проаналізовано європейський досвід реалізації програм розвитку кластерів та сформульовані ознаки їх стійкості у кризових умовах глобального розвитку. Продемонстровано спроможність українських кластерів до участі у подоланні наслідків пандемії. Показано негативні впливи розриву в ланцюгах постачань та доданої вартості на розвиток кластерів в Україні в умовах воєнного стану. Зроблено висновок, що розвиток кластерів має стати пріоритетним завданням на шляху інтеграції України до Європейського Союзу.

Новизна. Обґрунтовано сутність та показано тенденції розвитку процесів кластеризації в умовах глобалізації. Виокремлено ключові проблеми формування кластерів та окреслено перспективи кластеризації в Україні.

Практична значущість. Висновки та пропозиції можуть бути використані при формуванні державної політики розвитку кластерів у вітчизняній економіці.

Ключові слова: кластери, кластерна політика ЄС, європейські програми кластеризації, кластеризація економіки України, європейська інтеграція України.

Постановка проблеми. Активізація інноваційних перетворень економічних систем супроводжується поряд з глобалізацією все більш вираженою регіональною концентрацією економічної діяльності. В даний час це відбувається через створення різних кластерів — нових форм інтеграції підприємств. Для економіки певних регіонів кластери відіграють роль точок зростання. Коли одне або декілька великих підприємств регіону досягають високої конкурентоспро-

можності на ринку, вони поширюють свій вплив на найближче оточення: постачальників, споживачів, конкурентів, інфраструктуру. У свою чергу, успіхи оточення позитивно впливають на подальше зростання конкурентоспроможності даного економічного лідера. У регіоні формується регіональний кластер підприємств – спільнота економічних суб'єктів, тісно пов'язаних в мережу галузей, що взаємно сприяють зростан-

ню конкурентоспроможності один одного. Таким чином, результативність та динаміка розвитку кластерних утворень у сучасних умовах багато в чому визначає рівень соціально-економічної стійкості розвитку регіонів.

Побудова конкурентоздатної і динамічної економіки в умовах поглиблення європейської інтеграції відбувається завдяки знанням, розповсюдженню інновацій та їх генерації, де важлива роль відводиться кластерам, як елементам економіки, які ґрунтуються на останніх і відіграють важливу роль в цьому процесі. Тому, дослідження особливостей їхнього формування та розвитку в Європейському Союзі надалі залишається актуальним.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням формування та розвитку кластерів у країнах світу, зокрема в країнах ЄС, присвячені наукові роботи провідних іноземних і вітчизняних вчених-економістів: О. Бойко О. [9], М. Портера [2–3], Н. Резнікової [6], Л. Ринейської [7], С. Соколенко [1] та багатьох інших.

Метою наукової статті є дослідження імперативів глобальних трансформацій кластеризації задля підвищення стійкості економік країнах ЄС та України на шляху до євроінтеграції.

Вклад основного матеріалу дослідження. Стрімке поширення концепції регіонального економічного розвитку на основі кластерів у 80–90 роках ХХ ст. було викликано, значною мірою, зростанням конкурентної боротьби на світових ринках під впливом процесів глобалізації. Адже недоліки традиційних регіональних моделей економічного розвитку змусили учасників ринку шукати нові методи організації виробничих відносин, передовсім, на регіональному рівні. «Розвиток дітища залежності «глобалізація-локалізація» – кластерів підтверджує й те, що економічна активність глобалізується, й те, що регіональні економіки стають усе важливішими для процесу світового розвитку. Як результат цього, повсюдно зростає інтерес до проведення політики по формуванню і підтримці кластерів» [1].

Ідея кластерів як засобу забезпечення конкурентоспроможності економічного роз-

витку регіонів отримала широкий розвиток у останні два десятиліття практично в усьому світі, хоча теоретичні засади виокремлення кластерів були закладені наприкінці ХІХ ст., зокрема англійським економістом А. Маршаллом. У своїй праці «Принципи економічної науки» він досліджував просторові аспекти економічних структур, зокрема, виокремлював економічні структури, які «часто-густо можуть бути стійкими завдяки концентрації безлічі схожих малих бізнесів у певному місці» [2]. Вчений зробив висновок щодо взаємозв'язку між спільним розташуванням фірм та їхньою економічною ефективністю, оскільки фірми будуть групуватися з метою отримання прибутків від позитивних екстерналій, характерних для даної місцевості. Таке групування фірм А. Маршалл називав індустріальними районами.

Власне термін «кластер» (англ. cluster) вперше було застосовано професором Гарвардської школи М. Портером у 1980-ті роки. У своєму есе «Кластери та конкуренція: нові програми для компаній, урядів та організацій» він відзначає важливість географічного розташування для конкретних компаній і наголошує на перевагах кластерів – систем взаємопов'язаних фірм та установ для підвищення продуктивності та інновацій.

На думку М. Портера, кластер є організаційною формою консолідації зусиль зацікавлених сторін, спрямованих на досягнення конкурентних переваг за умов становлення постіндустріальної економіки. Він вважає, що в умовах глобалізації економіки традиційний галузевий поділ втрачає свою актуальність і на перше місце виходять кластери як системи соціально-економічних взаємозв'язків [3].

М. Портер та У. Еммонс до кластерного об'єднання, окрім компаній та фірм, включають широке розмаїття державних міністерств і регуляторних органів, університетів та організацій (торгові палати, галузеві асоціації, професійні асоціації, профспілки, організації трансферу технологій, центри якості, аналітичні центри тощо), які можуть мати значний вплив на конкурентоспроможність. Ці посередницькі організації визначаються ними як «інститути співробіт-

ництва» (Institutions for Collaboration, IFC) [4].

Загалом кластер є взаємозамінним елементом самодостатньої локалізованої сфери виробництва або послуг певного напрямку [5]. За визначенням вітчизняних вчених В. Панченко та Н. Резнікової, кластер визначається як «локальна просторова економічна агломерація (сукупність в одному місці) з числа компаній, постачальників компонентів, постачальників послуг та інших фірм у певній галузі, пов'язаних зовнішніми факторами та взаємодоповнюваністю різних типів» [6].

Задля чіткої ідентифікації, серед механізмів регіональних промислових систем, автори вирізняють: 1) кластери, в яких домінують кілька споріднених галузей або об'єднання малих та середніх підприємств; 2) райони-сателіти, або промислові (індустріальні) райони.

Галузевий кластер є ширшим від поняття «галузь/сектор економіки» і від промислового району, оскільки він представляє собою не лише компанії одного сектора, а весь ланцюжок створення вартості у межах визначеної галузі – від постачальників сировини до кінцевої продукції, включаючи всі допоміжні послуги та спеціалізовану інфраструктуру.

Концепція кластерів та концепція промислових районів мають спільні характеристики, зокрема вони наголошують на тому, що агломерація пов'язаних видів економічної діяльності та типи взаємодії між ними покращують економічні показники як кластера чи промислового району, так і кожного з учасників. І хоча терміни «кластер» і «промисловий район» іноді використовуються майже як синоніми, ці дві концепції не збігаються. Важливо розуміти розбіжності у концепціях, аби правильно застосовувати їх у практичній діяльності [6].

Промислові райони характеризуються групами спільно розташованих малих та середніх підприємств, які працюють у певній галузі. У межах регіону (промислового району) є чимало великих компаній, які формують спеціалізацію регіональної економіки. Промисловий район передбачає агломерацію невеликих компаній, що працюють у певному діапазоні галузей. Кластери –

набагато ширше поняття, яке охоплює значно більшу кількість і спрямування діяльності підприємств і установ.

Оскільки кластери охоплюють ту ж конфігурацію підприємств, що й у промислових районах, промислові райони виступають одним із найпростіших типів кластерів. Однак поширеними є конфігурації кластерів, у яких кілька великих компаній співіснують з великою кількістю малих і середніх у певній галузі, але учасниками кластеру є і фірми, які виходять за визначені географічні межі.

Промислові райони досягають економічної ефективності насамперед за рахунок місцевого аутсорсингу та гнучкості їх виробничих механізмів, які багато в чому завдячують саме розташуванню та соціальним зв'язкам. А от у кластерів взаємозв'язок між існуючою структурою економічної діяльності у регіоні, де розвиваються кластери, та економічними показниками інший, адже в цих утвореннях виникають значно більші агломераційні ефекти.

Такі ефекти проявляються не тільки у вигляді концентрації виробників кінцевих товарів та послуг і у зростанні реального доходу працівників та споживачів. В кластерах значно сильнішою є можливість спільного використання локальних об'єктів, послуг, постачальників сировини та проміжних товарів, трудових ресурсів.

На цих можливостях власне і концентрується кластер, адже вони призводять до скорочення трансакційних витрат за допомогою широкої пропозиції з боку постачальників проміжних товарів. Кластери можуть знижувати не лише вартість виробництва, але і вартість обміну за рахунок покращення торговельних відносин і прозорості місцевих ринків ресурсів і продукції.

В. Панченко та Н. Резнікової вважають, що агломерація в кластері, на відміну від простого промислового району, виникає не тільки виключно за рахунок спеціалізації регіону у конкретній галузі і відповідному використанні компаніями спільних ресурсів (так звана «економія за рахунок локалізації»). Важливим є спільне використання знань, що визначає ціль існування кластера та політику співпраці освітніх та навчальних закладів [6].

Таким чином, економічний кластер – це сконцентрована на деякій території група взаємопов'язаних організацій (компаній, корпорацій, університетів, фінансових інституцій та ін.), які взаємодоповнюють один одного і підсилюють конкурентні переваги окремих компаній та кластера в цілому. Тобто внаслідок злагодженої взаємодії спостерігається ефект синергії.

Глобальні трансформації економічного розвитку спонукають до широкого використання механізмів та стратегій кластерного розвитку економік країн світу. Формуючи кластерну політику, державні органи розвинутих країн постійно розширюють та доповнюють класифікаційні характеристики кластерів з метою включення до них якомога більшого та різноманітнішого кола учасників. У методиках оцінки розвитку процесу кластеризації, за системно-функціональним спрямуванням, розрізняють такі види кластерів:

- конкурентні кластери, де пріоритетом є лідерство у конкурентній боротьбі (наприклад, автомобілебудування у Детройті, мода у Парижі, вирощування квітів в Амстердамі);

- стратегічні кластери, де на першому плані – підйом економіки відсталого регіону (наприклад, з розробки програмних продуктів в Індії, виведення нових порід великої рогатої худоби у Новій Зеландії);

- виникаючі кластери – з високими темпами розвитку (наприклад, біотехнологічні, а також медіа в Австрії);

- потенційні кластери – з високим рівнем компетенції, яка закладається в підйом економіки регіону (наприклад, для захисту довкілля у Фінляндії);

- стабілізуючі кластери, які сприяють диверсифікації економіки і створенню робочих місць (ділові послуги, туризм) [7].

За ознакою переважаючих інтеграційних зв'язків розрізняють наступні кластери:

- регіональні (регіонально обмежені об'єднання навколо наукового або промислового центру);

- транскордонні/транснаціональні (трансграничні кластери, які локалізуються у транскордонних регіонах; набули найбільш поширення в ЄС).

- вертикальні (об'єднання всередині одного виробничого процесу);

- горизонтальні (об'єднання різних галузей промисловості в один мегакластер, наприклад, «хімічний» кластер або «агропромисловий» кластер).

Термін «кластер» також має різне економічне значення та змістове навантаження у різних країнах, зокрема й країнах Євросоюзу – одному із найбільших центрів розвитку кластерної моделі економіки, де кластери варіюються від невеликих мереж малих і середніх підприємств (МСП) у обмежених географічних районах Італії до мегакластерів у Данії чи Фінляндії, які складають значну частину економіки, формуючи понад 50% ВВП країни.

Реалізацію кластерних програм урядами країн ЄС на національному, регіональному та місцевому рівнях, згідно статистичних даних Європейської кластерної обсерваторії, розпочато з 2001 р. [8]. Процес координації кластерних ініціатив країн-членів на загальноєвропейському рівні розвивався поетапно, починаючи із створення в рамках ЄС Генерального Директорату з регіональної політики (у 1968 р.) до прийняття Маніфесту кластеризації ЄС (Брюссельський саміт, 2007 р.), створення панєвропейської організації – Європейський кластерний альянс. 2008 року, з підписанням на Стокгольмському саміті Європейського кластерного меморандуму, розпочався новий етап розвитку кластерів, який характеризується загостренням глобальної конкурентної боротьби, підтримкою та створенням кластерів світового рівня відповідно до ухваленної стратегії ЄС «Європа 2020».

За формування та розвиток кластерів на національному рівні відповідає уряд країни. Однак ініціаторами створення кластерів можуть виступати не лише центральні органи управління «згори донизу; (top-down), а й регіональна влада та місцеві об'єднання підприємців, і пропонують виконання програм стимулювання розвитку кластерів «знизу догори» (bottom-up). Також поширений змішаний тип створення кластерів (поєднання особливостей двох шляхів «знизу догори» і «згори донизу»).

Як зазначає Е. Бойко, такий широкий спектр ініціативних можливостей суб'єктів

процесу кластеризації у поєднанні із різноманітними його учасниками (підприємствами, які спеціалізуються на пріоритетних видах діяльності та фірмами-постачальниками товарів/послуг для них; підприємствами інфраструктурних галузей та організаціями ринкової інфраструктури; науково-дослідними та освітніми установами; некомерційними та громадськими організаціями, які застосовують новітні регуляторні механізми створення кластерів, наприклад, Cluster-to-Cluster (C2C); об'єднаннями підприємств, торгово-промисловими палатами та ін.) надає низку переваг. До таких переваг відносяться:

– поліпшення робочих відносин між фірмами, залученими до спільних проєктів; підвищення якості виробничого процесу та готової продукції;

– зменшення витрат на транспортування й швидка доставка товару споживачеві за рахунок оптимізації глобальних ланцюжків поставок;

– форсоване поширення технологій та розвиток інновацій усередині мережі кластера;

– прискорення процесів і зниження транзакційних витрат завдяки наявності довірчих відносин між учасниками кластера [9].

Принципи кластеризації ефективно використовуються в Європейському Союзі, про що свідчать, наприклад, наступні статистичні показники: економіка Нідерландів поділена на 20 кластерів; у Данії 40% підприємств, що забезпечують 60% експорту, функціонують у складі 34 кластерів; в Австрії діють трансграничні кластери з Угорщиною, Італією, Швейцарією та Німеччиною; 206 кластерів на території Італії забезпечують майже 30% загального рівня зайнятості в країні [1].

Також свою специфіку має галузевий розподіл промислово-виробничих кластерів між країнами Євросоюзу (табл. 1).

Таблиця 1

Найбільша кількість промислово-виробничих кластерів країн ЄС за галузями економіки

Галузі економіки	Країни
Електронні технології та зв'язок, інформатика	Швейцарія, Фінляндія
Біотехнології та біоресурси	Нідерланди, Франція, Німеччина, Велика Британія, Норвегія
Фармацевтика і косметика	Данія, Швеція, Франція, Італія, Німеччина
Агро- та харчове виробництво	Фінляндія, Бельгія, Франція, Італія, Нідерланди
Нафтогазовий комплекс і хімія	Швейцарія, Німеччина, Бельгія
Машинобудування і ремонт, електроніка	Нідерланди, Італія, Німеччина, Норвегія, Ірландія, Швейцарія
Охорона здоров'я	Швеція, Данія, Швейцарія, Нідерланди
Комунікації і транспорт	Нідерланди, Норвегія, Ірландія, Данія, Фінляндія, Бельгія
Енергетика	Норвегія, Фінляндія
Авіаційна і космічна галузі	Франція
Будівництво	Фінляндія, Бельгія, Нідерланди
Освіта, технопарки	Німеччина, Франція, Фінляндія, Австрія
Легка промисловість	Швейцарія, Австрія, Італія, Швеція, Данія, Фінляндія
Деревно-паперовий комплекс	Фінляндія

Джерело: складено за даними Європейської кластерної обсерваторія [8]

Щодо розвитку кластеризації в Україні, у допандемійному періоді уряд країни активно підтримував процеси стратегування регіонального розвитку на засадах європейського підходу розвитку кластерів. У 2021 р. планувалось запустити програму підтримки промисловості та експортерів, яка передбачала запровадження пільгових умов кредитування і вимоги з локалізації виробництва в Україні. Відповідний проект постанови знаходиться на етапі опрацювання у Кабінеті Міністрів України. Також Мінекономіки продовжує підготовку рішень щодо подолання наслідків пандемії і війни для економіки України та стимулювання економічної активності у подальшому періоді – зокрема, щодо проекту комплексної Програми стимулювання економіки України, якою передбачений пакет заходів щодо сприяння стабілізації та розвитку вітчизняної промисловості, підвищення її технологічного рівня за рахунок впровадження сучасних технологічних підходів концепції «Індустрія 4.0».

Після об'єктивної паузи, спричиненої соціально-економічними шоками пандемії коронавірусу COVID-19, багато вітчизняних кластерів швидко відреагували на виклики та мобілізували своїх учасників. Зокрема, Харківський ІТ-кластер є одним з найбільш активних в організації та протидії своєї спільноти COVID-19. Ще на початку березня 2020 р. кластер запустив проект IT4Life, який об'єднав ІТ-компанії Харківського регіону у боротьбі із коронавірусом. Спільнота збрала більше 6 млн гривень, на які було закуплено медобладнання для збільшення обсягів діагностування та лікування до 100 000 пацієнтів на місяць.

Крім того, кластер разом з іншими асоціаціями увійшов до ініціативи #BreatheUkraine (#ДихайУкраїно), в рамках якої розроблялись плани з розширення виробництва медичного обладнання в Україні. Незважаючи на умови карантину, кластер продовжував активну діяльність з розвитку технологічної екосистеми регіону.

Автомобільний кластер «Закарпаття» – один з нових та найбільш активних промислових кластерів, який почав активну діяльність у 2019 році. Підприємства кластеру тісно інтегровані у глобальні ланцюги доданої вартості, що дозволяє позиціонувати

його як одного з кращих промислових кластерів в Україні [10-11].

З початком війни в Україні діяльність вітчизняних кластерів зазнала суттєвих змін. Передовсім, це пов'язано із проблемою керування ланцюгами постачань та доданої вартості (ЛДВ), яке є суттю кластерних організацій, їх головною місією та призначенням. Але ця місія є складною у виконанні – більшість ЛДВ були слабкими та розірваними ще до війни, під час коронакризи. Українські кластери, на загал, в своїй більшості є молодими структурами, без значного досвіду та ресурсів. Керування ЛДВ з метою забезпечення їх стійкості є викликом №1 під час кризи, викликаною військовими діями.

Тому, на думку аналітиків Українського кластерного альянсу, усвідомлення кластерами своєї ролі в керуванні ЛДВ під час війни, й прийняття цього виклику – є першим кроком до налагодження їх діяльності. Позиція «замороженості» для всього кластеру означає, в першу чергу, ігнорування низки можливостей, які існують в рамках інтернаціоналізації та міжнародної допомоги [12].

Висновки. Кластери є сучасною формою інтеграції підприємств, здатною підвищувати конкурентні переваги кожної фірми-учасниці. Досвід розвитку кластерів в ЄС свідчить про високий рівень ефективності їх функціонування, однак у кожній країні існують особливості кластерного розвитку. Специфікою кластера є отримання синергетичного ефекту, який проявляється у зростанні конкурентоспроможності.

Для економіки регіону та окремо взятої території кластери виконують роль точок зростання внутрішнього ринку. Слідом за першим найчастіше утворюються нові кластери, і стійкість регіонального розвитку, конкурентоспроможність регіону в цілому збільшується. Довгі ланцюжки доданої вартості збільшують інвестиції в регіоні та пов'язані з ними податкові надходження, призводять до диверсифікації економіки регіонів, вирішують проблеми зайнятості і створюють нові робочі місця, є інструментом взаємодії з бізнес-спільнотою.

За допомогою кластерів органи державної влади і управління можуть ефективніше використовувати нові, ринкові, тенден-

ції з метою соціально-економічного розвитку регіону. Кластери надають органам влади інструментарій ефективної взаємодії з бізнесом, дозволяють більш глибоко розуміти його характерні показники і тактичні завдання, цілеспрямовано, реально і мотивовано здійснювати стратегічне планування ресурсів регіону, розвитку територій. Тому формування кластерної системи організації розвитку територіально-виробничих комплексів регіонів України представляється ефективним механізмом забезпечення сталості економічного розвитку.

Література

1. Соколенко С.І. Кластери в глобальній економіці. К.: Логос, 2004. 848 с. 190 іл.
2. Маршалл А. Основы экономической науки. Пер. с англ. М.: Эксмо, 2007. 832 с.
3. Porter, Michael E. On Competition, Boston: Harvard Business School, 1998.
4. Porter, Michael E., and Willis M. Emmons III. Institutions for Collaboration: Overview. Harvard Business School Background Note 703-436, January 2003.
5. Clusters in the Circular Economy Building Partnerships for Sustainable Transition of SMEs. URL: <http://circularpp.eu/wp-content/uploads/2019/11/Clusters-in-Circular-Economy.pdf>.
6. Панченко В., Резнікова Н. Кластери як запорука успішності регіональних промислових систем. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/klastery-yak-zaporuka-uspishnosti-regionalnyh-promyslovyh-system/>.
7. Ринейська Л.С. Кластери у сучасній глобальній економіці. *Ефективна економіка*. №5. 2016. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4971>.
8. Європейська кластерна обсерваторія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.clusterobservatory.eu>.
9. Бойко О.М. Кластеризація як передумова підвищення конкурентоспроможності підприємств виробничої сфери України в умовах глобальних викликів. *Фінанси України*. 2021. № 10.
10. Кластери – як драйвери розвитку та протидії кризовим явищам. URL: <https://www.industry4ukraine.net/digest-5/>.
11. В фокусі УКА – чому та як керувати ланцюгами доданої вартості в умовах війни. URL: <https://www.industry4ukraine.net/publications/v-fokusi->

www.me.gov.ua
uka-chomu-ta-yak-keruvaty-lancyugamy-dodanoyi-vartosti-v-umovah-vijny/#more-4287.

12. Концепція створення кластерів в Україні // Департамент інвестиційної та інноваційної діяльності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua>.

References

1. Sokolenko, S.I. (2004). *Klastery v hlobalniy ekonomitsi*. Kyiv: Lohos.
2. Marshall, A. (2007). *Osnovy ekonomicheskoy nauki*. (Trans.). Moskva: Eksmo.
3. Porter, Michael E. On Competition, Boston: Harvard Business School, 1998.
4. Porter, Michael E., and Willis M. Emmons III. Institutions for Collaboration: Overview. Harvard Business School Background Note 703-436, January 2003.
5. Clusters in the Circular Economy Building Partnerships for Sustainable Transition of SMEs. Retrieved from <http://circularpp.eu/wp-content/uploads/2019/11/Clusters-in-Circular-Economy.pdf>.
6. Panchenko, V., & Reznikova, N. *Klastery yak zaporuka uspishnosti rehionalnykh promyslovykh system*. Retrieved from <https://www.industry4ukraine.net/publications/klastery-yak-zaporuka-uspishnosti-regionalnyh-promyslovyh-system/>.
7. Ryneyska, L.S. (2016). *Klastery u suchasniy hlobalniy ekonomitsi. Efektyvna ekonomika*, (5). Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4971>.
8. European Cluster Observatory. Retrieved from <http://www.klasterobservatory.eu>
9. Boiko, O.M. (2021). *Klasterizatsiia yak peredumova pidvyshchennia konkurentospromozhnosti pidpriemstv vyrobnychoi sfery Ukrainy v umovakh hlobalnykh vyklykiv*. *Financy Ukrainy*, (10). Retrieved from https://finukr.org.ua/?page_id=774&lang=en&aid=4837
<https://doi.org/10.33763/finukr2021.10.028>
10. *Klastery – yak drayvery rozvytku ta protydii kryzovym yavyscham*. Retrieved from <https://www.industry4ukraine.net/digest-5/>.
11. *V fokusi UKA – chomu ta yak keruvaty lantsiuhamy dodanoi vartosti v umovakh vijny*. Retrieved from <https://www.industry4ukraine.net/publications/v-fokusi-uka-chomu-ta-yak-keruvaty-lancyugamy-dodanoyi-vartosti-v-umovah-vijny/#more-4287>.
12. *Kontseptsiiia stvorennia klasteriv v Ukraini*. Departament investytsiynoi ta innovatsiynoi diialnosti. Retrieved from <http://www.me.gov.ua>.

DEVELOPMENT OF CLUSTERS IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION:
THE EXPERIENCE OF THE EU COUNTRIES AND THE PROSPECTS OF UKRAINE

*I. Yu. Huzenko, Ph. D (Econ.), Associate Professor, K. E. Yefimchuk, student,
Dnipro University of Technology*

Methods. The study was based on the application of the monographic method for studying clusters and identifying the cause-and-effect connections of their development in the context of globalization. General scientific methods were also applied in the work, in particular: abstraction – to determine the essence of the concept of clusters chosen as an object of study; grouping – for the classification of the clustering process according to the system-functional feature and the feature of the prevailing integration connections; comparative analysis – for establishing quantitative and qualitative differences in the process of development of clusters in EU countries and Ukraine.

Results. The article explains the concept of cluster, which is used in the study of clustering processes in the conditions of globalization of development. Clusters are classified according to their spatial, functional, and industry characteristics. It is determined that the creation of clusters should be a process that combines skills, sources of knowledge, business, market structures and consumers in an open market environment. The European experience of implementation of cluster development programs is analyzed and signs of their stability in the crisis conditions of global development are formulated. The ability of Ukrainian clusters to participate in overcoming the consequences of the pandemic is demonstrated. The negative effects of a gap in supply chains and added value on the development of clusters in Ukraine under martial law are shown. It is concluded that the development of clusters should become a priority task on the path of Ukraine's integration into the European Union.

Novelty. The essence of clusterization processes is substantiated and the trends of their development in the conditions of globalization are shown. The key problems of clusters formation are highlighted and the prospects of clustering in Ukraine are outlined.

Practical value. The conclusions and proposals can be used in the formation of the state policy of clusters development in the domestic economy.

Keywords: clusters, EU cluster policy, European clustering programs, clustering of the economy of Ukraine, European integration of Ukraine.

Надійшла до редакції 11.09.22 р.